

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne.

Haasio, A., Ojaranta, A. & Mattila, M. 2017. Valheen lähteillä: valemedian lähteistö ja sen luotettavuus. Media & viestintä 40 (3–4), 100–121. DOI <https://doi.org/10.23983/mv.67796>

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

www.seamk.fi

verkkolehti.seamk.fi

Artikkeli

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Valheen lähteillä – Valemedian lähteistö ja sen luotettavuus

Artikkeli analysoi erään keskeisen suomalaisen valemedian – MV-lehden (MV-lehti, 2017) – käyttämiä lähteitä lähdeanalyysin avulla. Aineisto koostuu ajanjaksolla 13.–26.2.2017 lehdessä julkaistuista verkkokirjoituksista lähteineen (N=525). Tutkimuksessa lähteet tyypiteltiin ja niiden luotettavuutta sekä käyttötapaa analysoitiin niin määrällisesti kuin laadullisesti. Verkkokirjoitusten suosiota analysoitiin lukukertojen sekä kirjoitusten sosiaalisessa mediassa saamien jakokertojen perusteella.

MV-lehti käyttää lähteenään vain sähköisessä muodossa olevaa materiaalia. Joka seitsemännessä kirjoituksessa lähteistöä ei ole lainkaan merkitty näkyviin. Kun lähdeviitteet oli merkitty, viittaukset olivat usein puutteellisia tai epätasemmalla tasolla. Kirjoituksissa käytettyjen valokuvien yhteydessä lähde oli merkitty kymmenesosaan kuvista ja videoiden yhteydessä kolmeen neljäsosaan. Käytetty lähdemateriaali oli tasoltaan hyvin vaihtelevaa. Sosiaalisen median palvelujen, etenkin Facebookin, käyttö oli runsasta. Lähteinä käytettiin myös voimakkaasti asenteellisia ja jopa rasistisia sivustoja sekä valemediaa. Viranomaislähteiden ja valtamedian käytössä havaittiin myös tiettyä tarkoitushakuisuutta: MV-lehti käytti näitä lähteitä valikoiden oman maahanmuuttovastaisen agendansa pönkittämiseksi.

MV-lehden lähteiden käytössä havaittiin tekijänoikeudellisesti ja eettisesti kyseenalaisia ratkaisuja. Esimerkiksi rikoksesta epäiltyjen kuvia ja nimiä julkaistiin vastoin journalistista käytäntöä ja yksityishenkilöiden Facebook-profilissa olleita kuvia oli kopioitu verkkokirjoitusten kuvitukseksi.

Aiempi tutkimus ei ole kiinnittänyt huomiota siihen, miten lähteiden käyttö voi mahdollistaa disinformaation: sen sijaan informaation totuusarvoa ja oikeellisuutta on pohdittu. Uutena näkökulmana tuomme esiin disinformaation näennäisen reliabilisoinnin, joka tehdään epäkorrektin, mutta uskottavalta näyttävän lähteiden käytön avulla.

AVAINSANAT: valemedia, MV-lehti, lähdeanalyysi, disinformaatio

Vaihtoehtoinen totuus ja vaihtoehtoiset faktat ovat termejä, joita on ryhdytty käyttämään julkisessa keskustelussa synonyymeinä disinformaatiolle. Disinformaatioksi kutsutaan tarkoituksellisesti virheellistä informaatiota (esim. Fallis 2015a; Fallis 2015b). Disinformaation erityisenä levityskanavana on nähty valemedia

(esim. Päätoimittajien yhdistys 2016), joka toimii erityisesti internetin verkkopalveluissa. Vaikka valemedian paikkansapitämättömyyttä on korostettu esimerkiksi kotimaisessa mediassa, ei asiaa ole analysoitu systemaattisesti, eikä myöskään tieteellisesti todennettu.

Kansainvälinen valemediaan keskittynyt tutkimus on analysoinut valemedian sisällön vaikutusta tiedonmuodostukseen (esim. Khaldarova & Pantti 2016; Allcott & Gentzkow 2017; Vargo ym. 2017; Berinsky 2017). Valemedian tapaa käyttää lähteistöä ja käytetyn lähteistön luotettavuutta ei tietääksemme ole aiemmin tutkittu. Tässä artikkelissa pohditaan disinformaation mahdollistavaa lähteiden käyttöä. Tähän aiempi tutkimus ei yleensä ole kiinnittänyt huomiota, vaan on enemmänkin pohtinut informaation totuusarvoa ja oikeellisuutta (Tudjman & Mickelic 2003; Fallis 2009). Uutena näkökulmana tuomme esiin disinformaation näennäisen reliabilisoinnin, joka tehdään epäkorrektin, mutta uskottavalta näyttävän lähteiden käytön avulla.

Artikkelissamme analysoidaan eräässä valemediassa esiintyviä kirjoituksia ja niiden luotettavuutta lähdeanalyysin avulla. Keskeiset tutkimuskysymykset voidaan tiivistää seuraavasti:

1. Mitä lähdemateriaalia valittu valemedia käyttää kirjoituksissaan?
2. Kuinka lähteistöä käytetään sen alkuperäiseen kontekstiin nähden?
3. Kuinka luotettavia käytetyt lähteet ovat?

Tutkimuksen kohteena on verkossa julkaistava MV-lehti (aik. Mitä Vittua??!! -lehti). Se on perustettu vuonna 2014 (YLE Perjantai 2016). MV-lehti määrittelee itsensä verkkosivullaan seuraavasti: ”100 % kansalaisten asialla. Suomalaisen vapaan journalismin erikoisjulkaisu, jota suvaitsevaisto ei tunnusta lukevansa” (<https://mvlehti.net/>). Vanhassa Facebook-profiilissaan MV-lehti totesi olevansa ”Perusteltu, kriittinen ja kanta-aottava media niin Suomen kuin muidenkin maiden todellisesta tilasta. Faktaa ei sensuroida”.¹ Verkkosivuston julkaisijan Ilja Janitskinin suhdetta valtamediaan kuvaa hänen toteamuksensa siitä, että ”Totuus tulee syrjäyttämään valtamedian joku kaunis päivä, kiitos internetin.” MV-lehti on maahanmuuttovastaisen ideologian puolestapuhuja. (Kormilainen 2015.)

MV-lehdestä on tiedotusvälineissä käytetty termiä valemedia (esim. Vehkoo 2016/2017) ja sitä ei pidetä journalistisena julkaisuna vaan pikemminkin vihasivustona (Sallinen 2015). Esimerkiksi Yleisradion mukaan MV-lehdellä on ”rasistinen, maahanmuuttovastainen ja islamofobinen agenda” (Vehkoo 2016/2017). MV-lehteä on kutsuttu myös antimediaksi ja non-mediaksi, avoimesti journalismin periaatteista irtisanoutuvaksi verkkosivustoksi (Mattila 2015; ks. myös Sallinen 2015).

MV-lehti on suomalaisessa kontekstissa valemedia *par excellence*. Se on saanut tiedotusvälineissä ja ennen muuta sosiaalisessa mediassa runsaasti huomiota. Tutkimusmateriaalimme luetuimmalla kirjoituksella oli kahden viikon jaksolla 179 418 lukukertaa ja se jaettiin eteenpäin 3 700 kertaa. Keskimäärin materiaalimme kirjoituksia jaettiin 206 kertaa ja yhdellä kirjoituksella oli keskimäärin 11 920 lukukertaa. Facebookissa MV-lehdellä oli helmikuun lopussa 2017 kaikkiaan 68 263 tykkääjää. Tutkimusmateriaalimme verkkokirjoitukset käsittelivät muun muassa turvapaikanha-

kijoita, maahanmuuttoa, rikoksia, islamia, luterilaista kirkkoa, politiikkaa, onnettomuuksia ja aseita. Näkemyksemme mukaan MV-lehti on Suomen tunnetuin ja luetuin valemedia.

Disinformaatio ja valemedia

Karlovan ja Fisherin (2013) mukaan disinformaatio (disinformation) on tarkoituksellisesti väärää informaatiota, jota he luonnehtivat petolliseksi informaatioksi. Valemedia välittää informaatiota, joka – olipa se totta tai ei – pyrkii muovaamaan yksilön ajatusmaailmaa tietoisesti tietyn suuntaiseksi esittämällä kirjoituksissaan väitteitä, jotka eivät pidä paikkaansa. Kyse on siis disinformaation levittämisestä.

Valemedia (fake media) on terminä ongelmallinen, koska sille ei ole olemassa virallista yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Käsitteenä se on uudehko: esimerkiksi Kotimaisten kielten keskus lisäsi sanan sanakirjaansa vuonna 2016. Tämän sanakirjamerkityksen mukaan valemedia on ”mielipiteisiin perustuva [...] viestintäkanava”. Näiden kanavien ylläpitäjät ja tukijat käyttävät niistä nimityksiä *vastamedia* ja *vaihtoehtomedial*. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2016.) Tämänkaltaisen jaottelu on peräisin ennen kaikkea yhdysvaltalaisesta keskustelusta. Siellä on perinteisen valtamedian (mainstream media) lisäksi jo ainakin 1960-luvulta alkaen ollut myös vaihtoehtoinen media (alternative media) (McMillan 2011), joka viime aikoina on siirtynyt erityisesti digitaaliseen maailmaan.

Valtamedian tunnusmerkkeinä pidetään sitä, että usein kyseessä ovat suuret, jopa globaalit media-alan yritykset tai yritysryppäät, jotka operoivat sekä perinteisessä printtimediassa että sähköisessä mediassa. Ne saavuttavat huomattavan suuren yleisön ja lisäksi ne sekä heijastavat että muovaavat vallitsevaa ajatteluilmapiiriä. Median omistuksen keskittyminen harvoille suuryrityksille on tuonut mukanaan myös epäilyä siitä, että median näkökulmat ovat yksipuolistuneet. (esim. Chomsky 1997.)

Vaihtoehtoisen median nähdään eroavan valtamediasta ennen kaikkea sisältönsä, tuotantotapansa ja jakelunsa puolesta (esim. Downing 2001, v–xii; Atton 2002, 7–31; Fuchs 2010, 176–178). Näin ollen vaihtoehtoiseksi mediaksi määrittyy hyvin laaja kirjo erilaisia ajatusmaailmoja ja ideologioita edustavia medioita (vrt. esim. Coyer ym. 2011). Myös monet valemediat – sellaiset kuin Infowars, The Gateway Pundit ja Breitbart News Network – ovat pyrkineet väittämään itseään vaihtoehtomediaksi. Näiden vaihtoehtoista oikeistoa (alternative right eli alt-right) lähellä olevien valemedioiden pirtaan sopisi tässäkin olla ”alternative”. (Herrman 2017.) Tämä asemointi ei tunnu uskottavalta, sillä vaihtoehtomedialla on pitkät ja laajat yhteydet nimenomaan vasemmistolaiseen tai kriittiseen ajattelutapaan (esim. Sandoval & Fuchs 2010; Fuchs 2010; Coyer ym. 2011). Valemedia kertoo tarkoituksellisesti ja tietoisesti valheiksi tietämiään asioita ”uutisina”, eli levittää disinformaatiota (vrt. Karlova & Fischer 2012). Toimintatapojensa vuoksi valemedia näyttää ennemminkin liittyvän propagandan toimintatraditioon (vrt. esim. Cole 1998; Jowett & O`Donnell 2015), kuin vaihtoehtomedian toimintaperinteeseen.

Suomessa valemedian olemusta ja tunnusmerkkejä on pyritty määrittelemään erityisesti journalistisissa julkaisuissa. Keskeiseksi eroksi valtamediaan nähden nousee se, että valtamedia on sitoutunut journalistisen itsesäätelyelimen eli Julkisen sanan neuvoston ohjeisiin ja lähtökohtaisesti noudattaa hyvää journalistista toimintatapaa. Valemedia toimii näistä ohjeista piittaamatta ja suorastaan niistä irtisanoutuen. (vrt. Journalistin ohjeet 2014; Mattila 2015; Sallinen 2015.) Valemedia pyrkii silti esiintymään uutissivustona, vaikka se saattaa kopioida uutisen jostain toisaalta ja kirjata tekstin loppuun vain omia näkemyksiään aiheesta. Kirjoittajien nimiä ei yleensä julkaista, eikä heillä ole kunnan yhteystietoja. Julkaisulla ei myöskään yleensä ole vastaavaa päätoimittajaa. (Vehkoo 2016/2017; vrt. JSN 6343/YLE/16.) Valemedia ei myöskään julkaise uutisia, sillä määritelmän mukaan uutinen on tosi, ajankohtainen ja yleisesti kiinnostava journalistisen työn tulos (Huovila 2005, 47). Tässä artikkelissa käsitelty materiaali ei pääsääntöisesti ole tähän määritelmään suhteutettuna uutisia.

Valeuutinen ja niiden levittäminen ei ilmiönä ole uusi, niitä on tehty ja levitetty kautta aikojen (Darnton 2017). Valeuutinen voidaan määritellä sellaiseksi uutisartikkeliksi (news article), joka on tarkoituksella ja todistettavasti epätosi ja voi johtaa lukijaansa harhaan. Tämä määrittely erottaa valeuutisen muutamista toisista hyvin läheisistä ilmiöistä, nimittäin vahingossa tapahtuvasta raportointierheestä, huhusta, salaliittoteorioista, vahingossa totuudeksi käsitetyistä satiirista, poliitikkojen esittämistä epätosista lausunnoista ja myös niistä harhaanjohtavista lausunnoista, jotka eivät ole täysin epätosia. (Allcott & Gentzkow 2017, 213–214.) Englannin kielen sanakirja puolestaan määrittelee valeuutisten olevan:

epätosia tarinoita, jotka näyttävät olevan uutisia. Tavallisesti niiden tarkoitus on vaikuttaa poliittisiin näkemyksiin, mutta ne voivat olla myös vitsejä. Niitä levitetään internetissä tai muussa mediassa.² (Cambridge Dictionary 2017.)

Yleisradion Valheenpaljastaja määrittelee valeuutisen seuraavasti:

[...] se on harhautustarkoituksessa tehty teksti (tai vaikkapa video), joka matkii ulkoisesti journalismia, mutta ei ole sitä. Valeuutinen on olennaisilta osiltaan sepitettä. Se voi sekoittaa tosiasioita fiktioonsa, mutta se ei pohjimmiltaan välitä tosiasioista. Valeuutisen tekijän motiivina on yleensä raha, joskus huijaamisesta saatava tyydytys ja toisinaan myös poliittiset pyrkimykset. (Vehkoo 2016/2017.)

Näiden määritelmien valossa valeuutiselle näyttää olevan tyypillistä seuraavat seikat. Valeuutinen on tarkoituksella ja tietoisesti valmistettu valhe, joka pyritään naamioimaan uutiseksi. Tämä tapahtuu noudattamalla uutisen perinteisiä ulkoisia tunnusmerkkejä. Valeuutisia levitetään tietoisesti ja järjestelmällisesti. Kanavana toimii useimmiten internet, erityisesti sosiaalinen media sekä valeuutisten levittämiseen erikoistuneet, MV-lehden kaltaiset verkkojulkaisut.

Valemediaksi kutsutut verkkosivustot esiintyvät ”vaihtoehtoisen totuuden” äänenkannattajina. Ne väittävät valtamedian vääristelevän totuutta ja lupaavat itse esit-

tää asiat todenmukaisesti. Esimerkiksi tutkimuksen kohteena oleva MV-lehden sivusto kääntää media–valemmedia-asetelman päälaelleen, kun se johdonmukaisesti käyttää valtamediasta termiä valhemedia. Omaa materiaalia levittämällä se katsoo edistävänsä sananvapautta. (Esim. MV-lehti: Ilja Janitskin: Propagandaa [14.2.2017]; Ilja Janitskin: Suomalaiset [16.2.2017]; Ilja Janitskin: Mädättäjien [17.2.2017].)

Koska valemmedian julkaisemaa materiaalia jaetaan runsaasti sosiaalisen median eri palveluissa, ne muokkaavat mielipideilmastoa. Valemmediaksi nimettyjen verkkosivustojen merkityksestä ja niihin kohdistuvasta lisääntyneestä huolesta kertoo se, että Suomen päätoimittajien yhdistys julkaisi keväällä 2016 kannanoton luotettavan median puolesta. Kannanotossa valemmediaa kritisoidaan seuraavasti.

Eritoten sosiaalisessa mediassa solvaaminen, halventaminen, mustamaalaaminen ja suoranainen valehtelu ovat arkipäiväistyneet. Mediaksi itseään nimittävät tahot myrkyttävät yhteiskunnallisen keskustelun ja yhteiskunnan ilmapiirin johtamalla yleisöä tahallisesti harhaan valheellisilla viesteillään. Hyvän maun ja soveliaisuuden rajat on jo aikaa sitten ylitetty. [...] Moniarvoinen viestintä ja sananvapaus sallivat erilaiset mielipiteet. Se ei tarkoita, että kuka tahansa voi levittää mitä tahansa kenenkään siihen puuttumatta. (Päätoimittajien yhdistys 2016.)

Aineisto, eettiset kysymykset ja tutkimusmetodi

Tutkimusmateriaali koostuu kahden viikon ajanjaksolla (13.–26.2.2017) MV-lehdessä julkaistuista verkkokirjoituksista lähteineen. Aineiston koko on yhteensä 525 verkkokirjoitusta. Materiaalin keräysaika on satunnaisesti valittu. Materiaali on kopioitu MV-lehden verkkosivulta ja on tämän artikkelin kirjoittajien hallussa.

Materiaalin koonnin tavaksi päätettiin lyhyt ajanjakso ja kokonaisotos. Toinen mahdollisuus olisi ollut koota materiaali pidemmän ajanjakson kuluessa, esimerkiksi neljän kuukauden jaksolla siten, että joka viikko olisi satunnaisesti valittu jokin päivä, jolta materiaali olisi kerätty. Tavaksi valittiin kuitenkin ajallisesti lyhyt, mutta kattava otanta. Näin siksi, että MV-lehti ei ole perinteinen media, jolla olisi vakiintunut arkistointikäytäntö tai edes varmuutta siitä, että se ilmestyy neljä kuukautta materiaalin keruun aloittamisen jälkeen. Käytetystä menetelmästä huolimatta kerätty materiaali on edustava ja kertoo MV-lehden pitkäaikaisesta ja vakiintuneesta tavasta käyttää lähteitään. Tämä on varmistunut seuraamalla MV-lehteä sekä ennen että jälkeen materiaalin keruun.

MV-lehden sivuilta kootun materiaalin käyttöön tutkimustarkoitukseen ei liity eettisiä ongelmia. MV-lehti on kaikille avoin verkkojulkaisu ja sitä voi lukea vapaasti ilman julkaisijan myöntämää erillistä lupaa tai palveluun rekisteröitymistä. Whitemanin (2012, 58) mukaan ne verkon palvelut, joihin ei tarvitse rekisteröityä, ovat luonteeltaan julkisia ja siksi niitä voidaan käyttää myös tutkimusaineistona (vrt. Turtiainen & Östman 2009). Myös netnografiaksi kutsuttu verkossa tapahtuva etnografinen tutkimus, jonka piirteitä tässäkin tutkimuksessa voidaan havaita, korostaa verkon materiaalin lähtökohtaista julkisuutta (Kozinets 2010, 56).

Tutkimusmateriaalista on kerätty kaikki julkaisujen yhteydessä mainitut lähdeviitteet. Lähdeviitteet on luokiteltu käyttäen apuna luokitusrunkoa. Näin aineisto saatiin jaettua kategorioihin, tässä tapauksessa lähdeyyppin mukaan. (vrt. Kärki & Kortelainen 1996.) Lähdeyyppitelty aineisto on analysoitu sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti.

Bibliometriikassa lähdeanalyysillä tarkoitetaan ensisijaisesti tieteellisiin julkaisuihin kohdistuvaa viitteiden ja kirjallisuusluetteloiden analysointia (Kärki & Kortelainen 1996). Bibliometrinen analyysi voidaan jakaa viittausanalyysiin ja lähdeanalyysiin, josta ensin mainitussa tarkastellaan, kuinka paljon yksittäiseen kirjoittajaan tai teokseen viitataan ja jälkimmäisessä sitä, mitä julkaisuja kirjoittaja on käyttänyt omassa tekstissään lähteenä (Kortelainen 2010).

Perinteisesti lähdeanalyysiä on sovellettu aiemmin lähinnä tieteellisten julkaisujen lähteistön tutkimiseen. Tässä artikkelissa siis sovelletaan tieteellisen kirjoittamisen tutkimukseen käytettyä metodologiaa verkkomedian tutkimukseen.

Borgman ja Furner (2002) ovat puhuneet linkkianalyysistä, jolla tutkitaan tekstien välisiä yhteyksiä verkkojulkaisuissa. Linkkianalyysin avulla voidaan selvittää esimerkiksi tieteellisten tutkimusryhmien välisiä vaikutteita ja riippuvuussuhteita. Tässä tutkimuksessa linkkianalyysiä on sovellettu lähdeanalyysin muotona selvittämään aineistosta mahdollisesti esiin nousevia riippuvuussuhteita eri yhteiskunnallisiin toimijoihin, kuten viranomaisiin ja ääriilikkeisiin. Nähdäksemme tällä tavoin voidaan osoittaa ne mahdolliset yhteiskunnalliset ja poliittiset agendat, jotka vaikuttavat tutkimusaineiston verkkokirjoitusten lähdemateriaaliin.

Analyysi on toteutettu käymällä ensin kvantitatiivisesti läpi kaikkien MV-lehden kirjoitusten mahdolliset lähteet ja muodostamalla näin kokonaiskuva siitä, mitä lähteitä kirjoituksissa on käytetty. Tämän jälkeen lähteistöä on tutkittu kvalitatiivisesti ja vertailtu mainitun lähteen ja MV-lehden kirjoituksen sisältöä sekä analysoitu sitä, mikä osa MV-lehden kirjoituksesta on eri lähteistä, mikä mahdollisesti omaa tuotantoa.

Analyysin tuloksena selviää, mitä lähteitä MV-lehti käyttää kirjoituksissaan, kuinka lähteitä käytetään ja kuinka luotettavia erityyppiset lähteet ovat. Sen perusteella voidaan myös suuntaa antavasti päätellä, kuinka luotettavia MV-lehden kirjoitukset ovat. Tutkimuksemme taustatiedoksi myös tutkimusaineiston verkkokirjoitusten lukukerrat ja niiden sosiaalisessa mediassa saamat jakomäärät on analysoitu määrällisesti. Näin on saatu selville suosituimmat aihepiirit ja verkkokirjoitukset.

Verkkokirjoitusten lähdeanalyysi

MV-lehden käyttämä lähteistö koostui yksinomaan sähköisesti verkossa saatavissa olevasta materiaalista. Painettua materiaalia ei ollut käytetty yhdenkään aineistoon sisältyvän kirjoituksen lähteenä. Käytetty lähteistö voidaan jakaa seuraaviin pääryhmiin:

1. Sosiaalisen median yhteisöt (Facebook, Twitter, YouTube, Reddit, LinkedIn, Suomi24)³
2. Viranomaislähteet (poliisi, oikeuslaitos, muut viranomaiset, myös ulkomaiset)
3. Kotimainen verkkomedia (sanoma- ja aikakauslehdet, Yle, MTV)
4. Aatteelliset verkkosivut ja blogit⁴
5. Ulkomainen verkkomedia
6. Henkilölähteet, eli nimettyyn yksityiseen henkilöön yhdistetyt lähteet
7. Ei aatteelliset verkkosivut ja blogit
8. Muut sekalaiset internetlähteet

Eniten MV-lehden kirjoitusten lähteistönä käytettiin sosiaalisen median yhteisöjä, joiden osuus kaikista käytetyistä lähteistä oli miltei neljännes (Taulukko 1). Toiseksi käytetyin lähderyhmä oli viranomaislähteet. Niihin viittaavien lähdemerkintöjen osuus oli viidennes. Kolmanneksi keskeisimpiä lähteistöjä olivat kotimaiset verkkomedit sekä aatteelliset verkkosivut ja blogit. Keskimäärin ne saivat osakseen joka seitsemännän lähdemaininnan. Muiden lähdetyyppien käyttö oli huomattavasti vähäisempää. Vaikka miltei yhdeksän kymmenestä (86 %) kirjoituksesta sisälsi lähdeviitteen, olivat viittaustavat hyvin ylimalkaisia. Lähteenä mainittiin usein pelkän palvelun tai median nimi (esim. Facebook tai ess.fi). Sama ilmiö oli havaittavissa myös kuvien ja videoiden kohdalla. Useimmissa tapauksissa lähteen nimeä klikkaamalla pääsi kuitenkin näkemään alkuperäisen materiaalin.

Taulukko 1: Tutkimusmateriaalissa esiintyvien lähdemerkintöjen jakaantuminen lähdetyyppiin mukaan, %.

Lähdetyyppi	Lähdemerkintöjen lukumäärä	Lähdemerkintöjen osuus
Sosiaalisen median yhteisöt	130	23
Viranomaislähteet	117	21
Kotimainen verkkomedia	86	15
Aatteelliset verkkosivut ja blogit	77	14
Ulkomainen verkkomedia	38	7
Henkilölähteet	7	1
Yksityishenkilöiden verkkosivut ja blogit	4	1
Muut sekalaiset verkkolähteet	25	4
Ei mainittua lähdetä	80	14
YHTEENSÄ	564	100

HUOM! Lähteenä on käytetty 525:ttä verkkokirjoitusta. Koska joissain niistä mainitaan useampia lähteitä ja joissain ei mainita lainkaan lähteitä, on taulukossa esitetty lähdemerkintöjen lukumäärä eri, kuin tutkimiemme verkkokirjoitusten lukumäärä.

Käytettyjä lähderyhmiä tarkasteltiin lähemmin purkamalla lähderyhmä pienempiin osiin. Sosiaalisen median yhteisöpalvelujen kohdalla osoittautui, että MV-lehden materiaali nojautui näiltä osin pääsääntöisesti kahteen lähteeseen, YouTubeen ja Facebookiin (Taulukko 2).

Taulukko 2: Sosiaalisen median yhteisöpalvelut MV-lehden lähteinä, %. (N=130)

Yhteisöpalvelu	%
YouTube	47
Facebook	42
Twitter	9
Muut	2
YHTEENSÄ	100

Sosiaalisen median jakopalvelu Redditiin sekä LinkedIn ja Suomi24 palveluihin tutkimusmateriaalissa oli kuhunkin vain yksi lähdeviittaus.

Melko suuri osa sosiaaliseen mediaan tehdyistä viittauksista kohdistui nimettyihin ihmisiin tai organisaatioihin. YouTubeen kohdalla yli puolet viittauksista (36/61) oli tällaisia. Facebookia lähteenä käytettäessä viitattiin lähes joka kolmannella kerralla (15/54) yksityishenkilön Facebook-päivityksiin. Jos viitteeksi oli merkitty esimerkiksi vain Twitter, saattoi sieltä kuitenkin päästä yksityisen, nimeltä mainitun ihmisen twiitaukseen.

Viranomaislähteiden ryhmässä keskeinen viittausten kohde oli poliisi. Poliisiin viitattiin peräti 103 kertaa viranomaisviitteiden kokonaisluvun ollessa 117 viittausta. Kun poliisiin viitattiin, oli keskeinen viittausten kohde poliisin omat verkkosivut (www.poliisi.fi). Siellä olevasta materiaalista käytettiin pääsääntöisesti poliisin omia tiedotteita. Poliisin sivujen ohella viranomaislähteinä mainittiin muun muassa Eduskunta, Maahanmuuttovirasto, ulkoministeriö, oikeuslaitos, puolustusministeriö, Interpol ja Frontex.

Kun lähteenä oli käytetty kotimaista verkkomediaa, viittaukset kohdistuivat lähinnä suurimpiin päivälehtiin, iltapäivälehtiin sekä Yleisradion sivuille.⁵ Suurin osa Yleisradioon tehdyistä lähdeviittauksista koski Elävä arkisto -palvelua, jonka historiallisiin videoihin MV-lehti linkitti kirjoituksiaan säännöllisesti.

Eräs MV-lehden käyttämä lähdetyyppi oli aatteelliset verkkosivut ja blogit (Taulukko 3). Aatteellinen tarkoittaa luokituksessamme sitä, että katsomme niiden selkeästi ajavan jotain aatetta tai asiaa. Sivustoissa oli niin yksityishenkilöiden kuin eri ryhmittyneiden verkkojulkaisuja. Tämän ryhmän materiaali oli ”isänmaallista”, äärioikeistolaista, selkeästi maahanmuuttovastaista ja jopa avoimen rassistista.

Taulukko 3: Aatteelliset verkkosivut ja blogit: suosituimmat lähteet, %. (N=77)

Verkkosivu tai blogi	%
Rähmispossu	23
Paavo Tajukangas blogi	19
Juha Molarin blogi	13
Kansallinen Vastarinta	12
Fria Tider	12
Breitbart [News Network]	9
Jukka Hankamäen blogi	6

Tämä lähteistöryhmä jakaantuu kahteen osaan. Toisen osan muodostaa yksityisten henkilöiden nimellä tai nimimerkillä kirjoittamat blogit, joiden kirjoittajia selkeästi pidettiin auktoriteetteina. Nimimerkki ”Paavo Tajukankaan”⁶ Ruotsissa ilmestyväksi väitetty suomenkielinen blogi ja teologian tohtori Juha Molarin bloggaukset ovat tutkimusaineistossamme olevia esimerkkejä MV-lehden asiantuntijoina pitämien henkilöiden kirjoituksista. Tajukankaan materiaalissa käsiteltiin rasistisesti maahanmuuttoa ruotsalaisten esimerkkien avulla (esim. MV-lehti: Ylen esittämnät väitteet [24.2.2017]). Molari on entinen luterilainen pappi ja aktiivinen bloggaaja, jonka on arveltu osallistuvan nykyiseen informaatio-sotaan Venäjän puolella (Jantunen 2015, 56, 142). Samaan ryhmään kuuluvat aineistossa olevat filosofin ja kaksinkertaisen tohtorin (Tiedonanto 2017a) Jukka Hankamäen kirjoitukset. MV-lehti julkaisee mielellään valikoitujen akateemisen tutkinnon suorittaneiden ”toisinajattelijoiden” kirjoituksia pyrkien näin perustelemaan esimerkiksi maahanmuuttovastaisia mielipiteitään akateemisten auktoriteettien kautta. Molarin ja Hankamäen kirjoitukset ovat tästä hyviä esimerkkejä.

Toinen osa tästä lähteistöryhmästä muodostuu aatteellisten järjestöjen tai niitä lähellä olevien tahojen tuottamista tai julkaisemista teksteistä. Kotimaista Rähmispossu-valemediaa (rahmispossu.net) käytettiin lähteenä kaikkein useimmin. Rähmispossu itse ilmoittaa olevansa ”se rehellinen valemedia”. Kansallinen Vastarinta puolestaan on oman määritelmänsä mukaan kansallissosialistinen järjestö, joka on osa laajempaa yhteispohjoismaista organisaatiota, jonka tavoitteena on yhteisen kansallissosialistisen Pohjolan luominen (Vastarinta a; Vastarinta b). Poliittisesti samaan kansallissosialistiseen leiriin kuuluu nykyisin myös Magneettimedia (4 % osuus viittauksista), jota nyt julkaisee uusnatsistinen Pohjoinen perinne ry (Kaleva 2016) sekä ruotsalainen, ruotsidemokraatteja (Sverigedemokraterna) lähellä oleva Fria Tider (Teitelbaum 2016, 103–104). Kaikki mainitut sivustot ovat sisällöltään ja lähestymistavaltaan muukalaisvihamielisiä, rasistisia ja islamofobisia.

Fria Tiderin lisäksi myös muihin ulkomaisiin aatteellisiin sivustoihin viitattiin satunnaisesti. Voimakkaasti islaminvastainen Bare Naked Islam on hyvä esimerkki tämänyyppisestä lähteestä (1 viittaus). Myös äärioikeistolaista, Yhdysvalloista käsin operoivaa uutissivusto Breibartia käytettiin lähteenä. Breitbart on viime aikoina tul-

lut tunnetuksi siitä, että se oli presidentti Donald Trumpin päästrategina työskennelleen Steve Bannonin edellinen työpaikka (Bromwich 2016). Lähteisiin kuului myös yhdysvaltalainen, nationalistista talouspolitiikkaa ajavaa National Economics Editorial (1 viittaus).

Kansainvälistä valtamediaa käytettiin lähteenä suhteellisen vähän. Maantieteellisesti lähteistöstä piirtyy Eurooppa-keskeinen kuva: mukana on mediaa Ruotsista, Saksasta, Venäjältä ja Isosta-Britanniasta sekä Yhdysvalloista. Mukana on niin isoja päivälehtiä kuin iltapäivä- ja sensaatiolehdistöä.⁷ Median kirjo antaa ymmärtää, että MV-lehti noukkii materiaalinsa aina sieltä, mistä sopivaa ainesta on saatavissa, ei niinkään keskittymällä joihinkin tiettyihin medioihin. Ruotsalaisia iltapäivälehtiä hyödynnettiin etenkin maahanmuuttajien tekemiä rikoksia käsittelevissä kirjoituksissa ja tehtäessä vertailuja ja ennusteita mahdolliseen suomalaiseen tulevaisuuteen. Yhdysvaltojen mediaa taas käytettiin lähteenä muun muassa Donald Trumpiin liittyen.

Henkilölähteitä käytettiin jonkin verran. Kirjoitukset olivat tällöin tyypillisesti silminnäkijöiden kertomuksiin perustuvia maahanmuuttovastaisia ja jopa rasistisia kirjoituksia. Monet lähteistä ovat bloggareita ja aiheaktivisteja. Muutamassa kirjoituksessa lähteeksi oli merkitty ”MV-lehden lukija” tai pelkkä nimimerkki, esimerkiksi ”T.A.”. Henkilölähteitä käytettiin esimerkiksi Helsingin Suomi–Maidan-mielenosoitusta koskevassa kirjoittelussa (esim. MV-lehti: Seurakunta rahoittaa laittomien [26.2.2017]).

Edellä mainittujen lähteiden lisäksi MV-lehden lähdemateriaaliin sisältyi Wikipedia (neljä kertaa) ja joukko yksittäisiä verkkosivustoja. Esimerkkejä yksittäisistä verkkosivustoista ovat forgottenweapons.com (aseaiheisten kirjoitusten lähteenä), ylilauta.org-kuvalauta, SETA ja vanhemmat.com. Viimeksi mainittu on oman ilmoituksensa mukaan ”viranomaismielivaltaa vastustava” Lapset ja vanhemmat ry:n kotisivu.

Tutkimusmateriaalissa oli myös kirjoituksia, jotka olivat tyystin vaille lähdemerkintää (Taulukko 1). Kirjoitukset käsitelivät eri aihepiirejä, eikä lähdemerkintöjen puuttumiselle ollut löydettävissä mitään yhteistä nimittäjää.

Tutkimusmateriaalina olleiden kirjoitusten yhteydessä julkaistiin myös kuvia ja videoita (Taulukko 4). Pääsääntöisesti julkaistiin kuvia, niitä oli kolmessa kirjoituksessa neljästä. Videoita julkaistiin joka neljännen kirjoituksen yhteydessä.

Taulukko 4: Kuvien ja videoiden esiintyminen tutkimusaineiston kirjoitusten yhteydessä, %. (N=525)

	Kyllä	Ei	Yhteensä
Kirjoituksessa oli kuva	75	25	100
Kirjoituksessa oli video	28	72	100

MV-lehden lähdekäytännöt olivat visuaalisen materiaalin kohdalla jakaantuneet: kuvien yhteydessä lähdettä ei mainittu lähes koskaan, sen sijaan videoiden yhteydessä lähde oli pääsääntöisesti mainittu (Taulukko 5). Tämä saattaa johtua siitä, että MV-lehti käyttää kirjoituksissaan runsaasti YouTubeista ladattuja videoita tai Yleisradion Elävän Arkiston materiaalia, jotka on helppo lähteistää

Taulukko 5: Lähteiden esiintyminen kuvien ja videoiden yhteydessä, %.

	Kuva	Video
Lähdettä ei mainittu	90	26
Lähde mainittu	10	74
YHTEENSÄ	100	100
N	393	145

MV-lehden käyttämistä kuvista hieman yli puolet oli peräisin Facebookista (Taulukko 6). Seuraavaksi eniten lainatut lähteet olivat keskenään melko tasaväkisiä noin kymmenen prosentin osuudella.

Taulukko 6: Aineistossa julkaistujen kuvien lähteet, %. (N=37)

Lähde	%
Facebook	51
Twitter	11
Poliisi	8
Suomi Ensin	8
Muu lähde	22
Yhteensä	100

Facebookista peräisin olevien kuvien yhteydessä valokuvaajan nimi oli joskus mainittu: näin oli toimittu neljässä tapauksesta kaikkiaan 19:sta kuvasta. Erään kuvan lähdeviitteeksi oli mainittu ”sosiaalinen media”. Tämä on esimerkki siitä, kuinka ylimalkaisia MV-lehden viitteet lähteeseen saattavat olla.

Videoiden kohdalla MV-lehti ammensi useammasta lähteestä kuin kuvien kohdalla (Taulukko 7). Kolme viidestä käytetystä videosta oli peräisin YouTubeista ja joka viides Facebookista. Myös Yleisradiota käytettiin säännöllisesti, sillä joka kymmenes video oli peräisin sieltä. Kuvien ja videoiden yhteydessä alkuperäinen kuvaaja jäi pääsääntöisesti mainitsematta. Videoiden kohdalla on kuitenkin niin, että mikäli video on liitetty linkitettyä MV-lehden kirjoitukseen jonkun jakopalvelun, esimerkiksi YouTubeen kautta, voi sitä kautta selvittää alkuperäisen lataajan. Usein häntä on syytä pitää myös videon kuvaajana. Kuvan kohdalla alkuperäistä kuvaajaa on hyvin vaikea selvittää.

Taulukko 7: Aineistossa julkaistujen videoiden lähteet, %. (N=104)

Lähde	%
YouTube	59
Facebook	18
YLE	13
Muu lähde	10
YHTEENSÄ	100

Kuvien kaappaukset lähteenä olevasta uutisesta tai videosta olivat hyvin yleisiä. MV-lehti kopioi kuvia myös julkisista Facebook-päivityksistä ja hyödynsi niitä omista kirjoituksissaan sekä ilman lähdemerkintöjä että ylimalkaisin lähdemerkinnöin ("lähteenä Facebook"): vain toisinaan lähde ilmoitettiin täsmällisessä muodossa, kuten "Henkilön N.N. julkinen Facebook-päivitys". MV-lehden lähdekäytännöt eivät myöskään kunnioita ihmisten yksityisyyttä. Tämä käy erityisen selvästi esiin kuvallisen materiaalin yhteydessä. Esimerkiksi kaikissa vakavissa rikoksissa pyritään kirjoituksen yhteyteen laittamaan rikoksesta epäillyn kuva. Kun lehdistön linjana on esimerkiksi olla kertomatta pedofiilien henkilöllisyyttä uhrien suojelemiseksi, MV-lehti kertoo epäillyn henkilöllisyyden kuvan kera jo ennen tuomiota. Myös rikoksen uhrien kuvia julkaistaan. Niin rikoksesta epäiltyjen kuin uhrien kuvat hankitaan usein sosiaalisesta mediasta. Esimerkiksi nuoren naisen väkivaltaista kuolemaa koskevassa kirjoituksessa sekä epäillyn että uhrin nimen lisäksi kummastakin on julkaistu useita Facebookista otettuja kuvia (MV-lehti: Oskari Sylve tappoi [20.2.2017]).

Käyttäessään – usein ilman lupaa – kopioitua kuvamateriaalia MV-lehti liikkuu lain harmaalla alueella. Tekijänoikeuslain mukaan materiaalin lainaaminen (sitaatti) on periaatteessa mahdollista, kunhan se tehdään "hyvän tavan mukaisesti". Tällöin kuitenkin "[t]ekijän nimi ja lähde on aina mainittava". (Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404, luku 2, erit. 22 ja 23 §.) Lain tarkoittamana hyvän tavan mukaisena lainaamisena ei voitane pitää esimerkiksi rikoksesta epäiltyjen tai rikoksen uhrien omien Facebook-kuvien julkaisemista. Ei myöskään sosiaalisesta mediasta otettujen kuvien sijoittamista harhaanjohtavaan tai halventavaan yhteyteen, josta tuonnempana annetaan esimerkkejä. Mikäli lainatun materiaalin tekijää ja lähdetä ei mainita, on lainaaminen niin ikään epäasiallisesti tehty. Sen, missä määrin MV-lehden käytännöt mahdollisesti rikkovat lakia, ratkaisee riippumaton tuomioistuin, mikäli loukattu osapuoli (lainatun materiaalin tuottaja) asian poliisitutkintaan vie ja asia sieltä etenee käräjäoikeuteen (Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404, luku 7, 61a ja 62 §). Tätä kirjoitettaessa tilanne kuitenkin on se, että tämänlaatuiset tekijänoikeusrikkomukset eivät poliisitutkinnassa tahdo edetä, sillä poliisi priorisoi voimavarojaan vakavampien rikosten tutkintaan (Tiedonanto 2017b).

MV-lehti julkaisee säännöllisesti myös aseita käsittelevää videosarjaa, joka perustuu forgottenweapons.com -sivustolla oleviin videoihin sekä myös Yleisradion Elävän arkiston videoita. Kahden viikon aikana MV-lehti julkaisi Forgotten Weapons

-sivun videoita kaikkiaan kahdeksan kappaletta ja Elävän arkiston materiaalia 12 kertaa. Kummassakin tapauksessa video upotettiin verkkosivulle itsenäisenä sivun osana eikä linkkinä alkuperäiseen palveluun. Tämänkaltainen tekninen ratkaisu, jossa toisen video upotetaan omaan palveluun, vaatii käyttöluvan. Se, onko MV-lehdellä ollut käyttöoikeuksia näihin materiaaleihin, ei ole tiedossa. Pelkkä linkki esimerkiksi Yleisradion Elävään Arkistoon sen sijaan on sallittu tekijänoikeuslaissa (Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404, luku 5).

Lähteiden käyttö ja käytön arviointia

MV-lehdessä kritisoidaan avoimesti valtamediaa ja siitä käytetään esimerkiksi termiä ”valhemedia”. Myös poliisin ja muiden viranomaisten toimiin kohdistuu kritiikkiä. Siitä huolimatta viranomaisten tiedotteita ja eräitä suuria sanomalehtiä käytettiin lähdemateriaalina. Kun MV-lehden verkkokirjoituksissa viitattiin valtamediaan tai viranomaislähteisiin, niin kirjoitus liittyi yleensä maahanmuuttoon ja viittauksen tavoitteena oli kritisoida kyseisen median tai viranomaisen toimia maahanmuuton suhteen (esim. MV-lehti: Ylen muslimitoimittaja Pirttikosken [15.2.2017]; Syllistysikö Etelä-Suomen Sanomien [14.2.2017]; Hovioikeus: somalien hajusta [23.2.2017]; ”Tehostettua tukea” vaarallisille [22.2.2017]).

Poliisin tiedotteita käytettiin lähteinä erityisesti silloin, kun kirjoitettiin rikoksista tai onnettomuuksista. Kun ne eivät liittyneet tai niitä ei voinut liittää maahanmuuttoon tai maahanmuuttajiin, julkaistiin poliisin tiedote pääsääntöisesti ilman kommentointia, yleensä lähes sellaisenaan (esim. MV-lehti: Työkone ruhjoi naisen [22.2.2017]; Merikarvialla vaurioitettu tahallisesti [22.2.2017]; vrt. Poliisin tiedote 22.2.2017a; Poliisin tiedote 22.2.2017b). Toisaalta, jos tiedote voitiin jotenkin kytkeä maahanmuuttoon kielteisessä sävyssä, näin toimittiin. Tämä todentuu jatkossa tapausesimerkkien avulla.

Viranomaislähteiden ja valtamedian käytössä oli selvää tarkoitushakuisuutta. Vaikka kirjoituksessa nojaututtiin viranomaislähteen tai valtamedian antamiin perusfaktoihin, kirjoitukseen saatettiin liittää täysin perättömiä oletuksia, ne saatettiin otsikoida loukkaavasti tai niiden yhteyteen voitiin laittaa kuvia, jotka eivät vastaa alkuperäistä uutista tai tiedotteen henkeä. Tämä on hyvin tyypillistä disinformaatiolle (vrt. Karlova & Fisher 2013). Seuraavassa annamme esimerkkejä niistä tavoista, joilla MV-lehdessä luodaan disinformaatiota, vaikka näennäisesti tukeudutaan lähteisiin.

Daily Mail uutisoi (21.2.2017), että ruotsalainen mies oli otettu kiinni Barcelonassa. Pidätetty oli ajanut moottoritiellä vastaan tulevan liikenteen puolella. Ajoneuvona oli ollut varastettu kuorma-auto, jossa oli lastina nestemäistä butaania. MV-lehti kirjoitti uutisen perusteella asiasta seuraavasti:

Tarina ei tässä vaiheessa kerro, onko Berggren kääntynyt muslimiksi tai aina sellainen ollutkin. Ainakin kaasupullolastissa olleen kuorma-auton varastaminen ja sillä ajeleminen vastoin liikennevirtaa voi kuulostaa terroriteon yrittämiseltä. (MV-lehti: Varastettu kaasupullolastissa ollut [22.2.2017].)

Useat uutislähteet ovat todenneet, että linkkiä terrorismiin ei ole löydetty. Sen sijaan kuljettajalla on todettu mielenterveysongelmia. Missään muualla ei ole pohdittu kuljettajan uskonnollista vakaumusta, eikä kuljettajan uskonnollisesta vakauksesta ollut mitään tietoa. (esim. El Periódico 21.2.2017; The Independent 21.2.2017.) MV-lehti siis upotti juttuunsa omia olettamuksia uskonnosta ja terrorismista.

Toinen esimerkki liittyy kotimaan uutisointiin ja tutkimusjakson aikana Lahdessa järjestettyihin hiihdon MM-kisoihin. Kaksi päivää ennen kisojen avajaisia poliisi tiedotti, että liikkumista Lahden ilmatilassa rajoitetaan kisojen aikana (Poliisin tiedote 20.2.2017). MV-lehti kirjoitti tiedotteen perusteella, että Lahdessa pelättiin muslimi-terroristien iskua (MV-lehti: Muslimi-terroristien pelätään iskevän [20.2.2017]). Poliisin tiedotteessa tällaista pelkoa ei ollut esitetty. Näin neutraalista uutisesta saatiin olettamuksien avulla tehtyä MV-lehden tarkoitusperiä tukeva propagandistinen ja disinformatiivinen kirjoitus.

Eräissä tapauksissa muiden medioiden materiaalia yhdistettiin alatyylisesti olettamuksiin ja mahdollisiin huhupuheisiin yksittäisen henkilön mustamaalaamiseksi. Näissä tapauksissa saatettiin vaikkapa henkilön Facebook-profilista ottaa yksittäinen kuva tai päivitys ja liittää se MV-lehdessä sellaiseen asiayhteyteen, jossa se ei alkuperäisessä paikassaan ollut. Esimerkiksi erään MV-lehden mielestä ikävästi ja väärin kirjoittaneen toimittajan Facebook-profilista oli otettu kuva, jossa henkilö joi alkoholia. Kuvaan liitettiin MV-lehdessä toteamus siitä, että alkoholi maistuu ja pohdinta oliko toimittajan juttukin kirjoitettu humalassa. (MV-lehti: Syyllistyikö Etelä-Suomen [14.2.2017].) Kaikissa tämänkaltaisissa tapauksissa oli kyse joko maahanmuuttoa tukevan, maahanmuuttomyönteiseksi ajatellun tai homoseksuaaleihin suopeasti suhtautuvan henkilön mustamaalaamisesta.

Maahanmuuttovirasto julkaisi lehdistötiedotteen, joka koski vastaanottokeskusten työntekijöiden irtisanomisia vuodepaikkojen vähetessä. Lehdistötiedotteen alkuperäinen otsikko kuului: ”Vastaanottokeskuspaikkoja vähennetään lisää”. (Maahanmuuttoviraston tiedote 22.2.2017.) MV-lehdessä tiedotteen tekstin otsikkona oli: ”Vuodepaikkoja laittomasti maahan tunkeutuneiden kehitysmalaisten hyysäyskeskuksissa vähennetään”. (MV-lehti: Vuodepaikkoja laittomasti maahan [22.2.2017]) Tämä on esimerkki tarkoituksellisesta loukkaavasta otsikoinnista.

Tutkitussa aineistossa MV-lehti käytti paljon niin sanottuja viite- tai kuvituskuvia kirjoituksissaan. Yleisen määritelmän mukaan kuvituskuva on kuva, joka kuvittaa tekstiä, mutta ei liity siihen todenmukaisesti. Se voi olla myös kertova kuva ilman tekstiä (esim. Zeegen 2012, 58; Kuutti 2012, 96.). Mikäli kuvituskuvana käytetään kuvaa, jossa on ihmisiä, on hyvän journalistisen tavan mukaista ilmoittaa, että kuvan henkilöillä ei ole yhteyttä tapahtumaan (vrt. Journalistin ohje 2014, kohdat 11 ja 15). MV-lehti mainitsee useimmiten, että kyseessä on kuvituskuva. Sen sijaan kuvituskuvan lähde ei mainita. MV-lehden tapoja käyttää kuvituskuvia disinformatiivisesti valaisevat seuraavat aineistomme esimerkit.

Lapin poliisi varoitti helmikuussa henkilöistä, jotka ovat puhelimitse esiintyneet rikospoliiseina ja pyrkineet urkkimaan esille muun muassa pankkitunnuksia (Poliisin tiedote 23.2.2017). MV-lehti julkaisi asiasta kirjoituksen. Sen kuvituskuvaksi oli valittu

tummaihoisen poliisi tekstillä ”viitekuva”, vaikkei poliisin tiedotteessa ollut ihonväristä mitään mainintaa (MV-lehti: Poliisi varoittaa pankkitunnuksia [23.2.2017]).

MV-lehti julkaisi poliisin tiedotteen siitä, miten nainen joutui suojatiellä linja-auton ruhjomaksi (MV-lehti: Linja-auto ruhjoi suojatiellä [22.2.2017]). Poliisin tiedotteessa kerrottiin linja-auton kuljettajasta vain se, että hän on mies (Poliisin tiedote 22.2.2017c). Vaikka tiedossa ei ollut kuljettajan ihonväriä, MV-lehti valitsi kuvituskuvakseen kuvan tummaihoisesta miehestä bussinkuljettajan työssä. Vaikka kuvituskuvan yhteydessä oli pienellä teksti ”Bussikuski. Viitekuva.”, luotiin kuvituskuvalla mielikuvaa siitä, että onnettomuuden oli aiheuttanut tummaihoisen kuljettaja, mahdollisesti maahanmuuttaja.

MV-lehti julkaisee myös manipuloituja valokuvia ilman, että asiasta mainitaan. Esimerkiksi Tukholman Rinkebyn mellakoihin liittyvään kirjoitukseen oli liitetty kuva, jossa Rinkebytorgilta otettuun kuvaan oli lisätty konepistoolit käsissä olevia arabiteroristeja (MV-lehti: Ylen esittämät väitteet [24.2.2017]). Sitä ei tiedetä, onko kuva MV-lehden vai jonkun muun manipuloima. Kuvamanipulaatio ei kuitenkaan ole peräisin siitä lähteestä, johon MV-lehden juttu nojaa (ks. PT-media 23.2.2017).

Tutkimusmateriaalista löysimme vielä ilmiön, jota disinformaation yhteydessä ei tietääksemme ole tunnustettu. Siinä on kyse yllähteistyksestä. Tyypillisessä tapauksessa lähdelinkejä oli merkitty peräjälkeen kaoottiseksi ketjuksi. Linkit olivat linkejä uutismedioihin, eikä pelkästä lähdemerkinnästä voinut päätellä, mihin yksittäiseen uutiseen kussakin tapauksessa viitattiin. Eräs lähdemerkintä näytti linkkiketjuna tällaiselta ”Ilta-lehti YLE RT CNN New York Times Erokirje The Washington Post McFaul 1McFaul 2 Mika Aaltola Puškov” (MV-lehti: Kenraaliluutnantti Keith Kellog [14.2.2017]). Tämäntapainen lähteiden käyttö on näennäistä. Sillä tavoitellaan uskottavuutta – näyttää siltä, että tiedon voi tarkistaa annetuista lähteistä – mutta todellista käyttöarvoa ilmoitetuilla lähteillä ei ole. Lähdemerkintä on paremminkin muotoa ”tieto löytyy kirjastosta”, kuin sellaista täsmällistä muotoa, jota lähdemerkinnöillä yleensä tavoitellaan. Voidaankin sanoa, että kyseessä näyttää olevan tietoinen taktiikka, jolla kirjoitukselle pyritään saamaan näennäistä luotettavuutta asiaa tuntemattomien tai ”laiskojen lukijoiden” keskuudessa liitämällä siihen mahdollisimman monta epäselvää lähdemerkintää.

MV-lehden kirjoituksista 37 prosenttia perustui joko aatteellisten sivustojen tai sosiaalisen median sisällöille (Taulukko 1). Kumpikin lähdeyyppi on objektiivisuuden ja todenperäisyyden näkökulmasta melko ongelmallinen. MV-lehden lähteinään käyttämällä aatteellisilla sivustoilla (ks. Taulukko 3) ei yleensä ole muuta ohjenuoraa kuin kulloinenkin aate ja sosiaalisessa mediassa jokainen voi julkaista mitä mieleen juolahtaa ja mistä näkökulmasta haluaa ilman objektiivisuuden, tasapuolisuuden tai totuudellisuuden vaatimusta. MV-lehden lukijan onkin tapauskohtaisesti itse arvioitava käytetyn lähteen luotettavuus.

MV-lehden omaa epäluotettavuutta lisää se, että verkkokirjoitusten kirjoittajaa ei pääsääntöisesti mainita eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta. Aineistossa on 21 kirjoitusta, jossa kirjoittaja mainitaan. Näissä tapauksissa kyse on usein julkaisun perustajan Ilja Janitskinin omista kirjoituksista. Tietenkin on totta, että verkkokirjoitusten

tekijöiden anonyymius ei sinällään tee niistä automaattisesti epäluotettavia. Esimerkiksi tunnettu laatulehti *The Economist* julkaisee juttunsa ilman toimittajan nimeä. Tällöin kyseessä kuitenkin on vakiintunut journalistinen julkaisu, jolla on päätoimittaja. *MV-lehti* ei selkeästi ilmoita julkaisun vastuullista päätoimittajaa. Ellei julkaisulle ole päätoimittajaa, eikä jutun kirjoittajaa ole nimetty, ei ole ketään, joka kantaisi jutuista ja niiden oikeellisuudesta vastuun. Journalistisessa mediassa vastuun – viime kädessä myös oikeudellisen vastuun – kantaa päätoimittaja.

Yhteenveto: disinformaation tyysija

Tutkimuksessamme *MV-lehti* osoittautui disinformaatiota levittäväksi kanavaksi ja niin sanotuksi valemediaksi. Vaikka julkaisu näennäisesti jäljittelee perinteistä mediaa – esimerkiksi nimittää itseään ”lehdeksi” – sanoutuu se toiminnassaan selvästi irti perinteistä mediaa ohjaavasta eettisestä säännöstöstä ja hyvästä journalistisesta tavasta. Tämä ilmenee muun muassa siinä, että *MV-lehti* ei kunnioita yksityisyyden suojaa vaan esimerkiksi julkaisee henki- ja seksuaalirikoksiin syyllistyneiksi epäiltyjen henkilöiden nimiä ja kuvia. *MV-lehti* ei myöskään tuota omaa sisältöään journalistisen työn tuloksena, vaan sisältö tuotetaan kopioimalla ja yhdistellen kopioitua materiaalia. Kopioidessaan ja käyttäessään materiaalia *MV-lehti* säännönmukaisesti toimii vastoin tekijänoikeuslaissa ilmaistua ”hyvän tavan mukaista” sitaattioikeutta ja vaadetta siteeratun aineiston tekijän nimen ja aineiston alkuperäisen lähteen ilmoittamisesta.

MV-lehti käyttää verkkokirjoituksissaan valtamediasta, muista valemedioista ja sosiaalisesta mediasta peräisin olevaa materiaalia. Kuvat ja videot on pääosin otettu sosiaalisesta mediasta. Kaikki tutkimusjaksolla käytetty lähdemateriaali oli digitaalista. Digitaalisessa maailmassa lähdemateriaalia on helppo kopioida, leikata ja liimata sekä manipuloida halutulla tavalla. Esimerkiksi perinteisen printtimedian keinoin tämäläpainen toiminta olisi huomattavasti työläämpää toteuttaa.

MV-lehdessä on selvästi näkyvissä se, että verkkokirjoituksia laaditaan tiettyä tarkoitusta varten. Verkkojulkaisun agenda on voimakkaasti maahanmuuttovastainen ja islaminvastainen. Kyse on sellaisten kokonaisuuksien rakentamisesta, jotka antavat *MV-lehden* haluaman mielikuvan, ja joilla vahvistetaan julkaisun ensisijaista agendaa, maahanmuuton vastustamista. Tässä käytetään hyväksi lähdemateriaalia. Eräs tapa toimia on irrottaa lähdemateriaali alkuperäisestä asiayhteydestä ja liittää se toiseen asiayhteyteen, jolloin alkuperäinen merkitys katoaa, hämärtyy tai vääristyy. Lähdemateriaalille voidaan jopa luoda täysin uusi asiayhteys. Tämä tapahtuu esittämällä materiaalin yhteydessä vaikkapa *MV-lehden* kirjoittajien omia vihjailuja, oletuksia, varmentamattomia arveluita, tekaistuja väitteitä tai käyttämällä kuvituskuvia harhaanjohtavalla ja tarkoitushakuisella tavalla.

MV-lehti yhdistää myös sinänsä paikkansa pitäviin faktoihin perustuviin verkkokirjoituksiin kuvituskuvia, jotka luovat julkaisun agendan kannalta toivotun mielikuvan. Kuvituskuvan avulla faktoihin liitetään helposti esimerkiksi maahanmuuttovastainen tai jopa rasistinen oheismerkitys.

MV-lehti pyrkii vaikutelmaan siitä, että se käyttää luotettavia lähteitä ja että se itse käyttää lähteitään luotettavalla tavalla. Tutkimuksemme kuitenkin osoittaa, että MV-lehden sisältö on niin lähdemateriaalin kuin lähteiden käytön suhteen epäluotettavaa. Esimerkiksi poliisin tuottaman, sinällään yleisesti luotettavaa ja luotettavana pidettyä materiaalia käytettiin paljon. Toisinaan sitä julkaistiin sellaisenaan, suoraan kopioituna. Toisinaan materiaalia käytettiin vääristellen. Tällä tavoin toimien kaikki verkkokirjoitukset, joiden lähteeksi merkitään poliisi, saadaan ensisilmäyksellä vaikuttamaan luotettavilta. Vasta tarkempi perehtyminen asiaan paljastaa ne kerrat, jolloin verkkokirjoituksessa on mukana tarkoitushakuista vääristelyä.

Oma lukunsa on muiden valemedioiden materiaali. Sille ei tarvitse rakentaa uutta kontekstia, vaan se voidaan julkaista sinällään, sillä sen agenda on samansuuntainen kuin MV-lehden. Yleisesti ottaen tämänkaltaista materiaali ei voida pitää luotettavana tietolähteenä. MV-lehti käyttää myös omalle agendalleen suojeita koulutettuja henkilöitä asiantuntijoina saadakseen näkemyksilleen painoarvoa. Nämä ovat niitä harvoja tapauksia, joissa kirjoittaja ilmoitetaan. Kun kirjoittajana on tohtori tai maisteri, saadaan esimerkiksi maahanmuuttovastaiselle näkemykselle enemmän painoarvoa lukijoiden silmissä. Sillä ei ole merkitystä, kuinka perehtynyt asiantuntijana käytetty henkilö on kyseiseen aihepiiriin, vaan heidät valitaan oppiarvon ja soveltuvien mielipiteiden perusteella.

MV-lehti itse pyrkii esiintymään luotettavana mediana. Tähän viittaa esimerkiksi aineistossa havaittu, yllähteistämiseksi kutsumamme ilmiö. Ylenmääräinen lähteiden liittäminen julkaisussa, jonka lähde- ja materiaalin lainauskäytännöt muutoin eivät ole oikein korrekkeja, on tulkintamme mukaan oire halusta saada verkkokirjoitus näyttämään mahdollisimman luotettavalta. Eräissä tapauksissa MV-lehti antaa lukijalle sen käsityksen, että koko kirjoitus perustuu tiettyyn tai tiettyihin lähteisiin ja luo näin mielikuvan luotettavuudesta, vaikka tosiasiallisesti vain yksittäinen detalji saattaa olla peräisin esimerkiksi valtamediasta tai muusta lähteestä. Tarkoituksena on antaa mielikuva, että annetun informaation voi tarkistaa lähteistä, vaikka ilmoitetuilla lähteillä ei välttämättä ole todellista käyttöarvoa. Näin lisätään verkkokirjoituksen näennäistä uskottavuutta asiaa tuntemattomien ja heikon medialukutaidon omaavien lukijoiden keskuudessa.

Valemediaa käsittelevässä julkisessa keskustelussa tulisi nostaa voimakkaammin esiin se, kuinka valemedia käyttää lähteitään tietoisesti väärin. Medialukutaidon opetuksessa tulisi ennen muuta osoittaa ja korostaa, että lähteen merkitseminen ei vielä takaa valemedian uutisen luotettavuutta. Myös Keipi ja kumppanit (2017) korostavat verkkolukutaidon (online literacy) merkitystä pohtiessaan vihapuheen ja haitallisten sisältöjen ilmenemistä netissä.

Keskeisiä jatkotutkimuksen aiheita ovat valemedian vaikuttavuus ja valemediassa mahdollisesti esiintyvä vihapuhe. Vaikuttavuuden kannalta tärkeä tutkimuskohde on se, ketkä luottavat valemediaan ja miksi. Mahdollisen vihapuheen osalta tärkeää on selvittää, millaisia ilmaisuja se käyttää, millaisia muotoja se saa, miten sitä rakennetaan ja mihin sillä pyritään.

Viitteet

- 1 Lainaus on peräisin MV-lehden vanhasta Facebook-profilista, joka suljettiin toukokuussa 2017. Siteerattu slogan on kuitenkin edelleen näkyvissä esimerkiksi sillä tehdyissä google-hauissa. Hakutulosten yhteydessä näkyy www-osoite, joka viittaa MV-lehden vanhaan Facebook-profiiliin. Hakutuloksena annettu linkki ei kuitenkaan enää johda mihinkään.
- 2 "false stories that appear to be news, spread on the internet or using other media, usually created to influence political views or as a joke".
- 3 Sosiaalisen median palveluihin on tässä luettu niin yhteisöllisyyttä korostavat palvelut kuin erilaiset jakopalvelut (esim. YouTube), joissa on mukana myös yhteisöllisiä ja osallistavia elementtejä.
- 4 Vaikka blogit perinteisesti sijoitetaan osaksi sosiaalista mediaa (vrt. esim. Matikainen 2008), on ne tässä jaottelussa rinnastettu muihin verkkosivuihin, koska esimerkiksi monet aatteellisen järjestöt julkaisevat vain blogeja. Teknisen alustan ei tässä katsottu olevan jaottelua määräävä seikka, vaan jaottelu perustuu sisältöön.
- 5 Viitatut kotimaiset verkkomediat olivat (suluissa viittausten määrä) Iltalehti (13), YLE (13), Helsingin Sanomat (6), Etelä-Suomen Sanomat (3), MTV (3), YLEKioski (2), Ilkka (2), Taloussanomat (2), Aamulehti (2), Kymen Sanomat (2), Savon Sanomat (2), CITY-lehti (1), Kaleva (1), Kauppalehti (1), KD-lehti (1), Keski-suomalainen (1), Kirkko ja kaupunki (1), Markkinointi ja mainonta (1), Satakunnan Kansa (1), Seurakuntalainen (1), Turun Sanomat (1) ja Vihreä Lanka (1).
- 6 "Paavo Tajukangas" on nimimerkki. Sitä on pidetty myös kollektiivisena nimimerkinä. (Nyqvist 2017; Paavo_Pesusieni 2016; JSN6343/YLE/16.)
- 7 Lähteenä käytettyjä medioita olivat (maittain) BBC, Daily Express, Daily Mail, Guardian, Reuters (Iso-Britannia); CNN, New York Times, Radio Free Europe, USA Today, Washington Post (Yhdysvallat); Izvestia, Tass (Venäjä); Bild, Süddeutscher Zeitung (Saksa); Aftonbladet, Expressen (Ruotsi); Kronen Zeitung (Itävalta).

Kirjallisuus

- Allcott, Hunt & Gentzkow, Matthew (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives* 31:2, 211–236.
<https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211>
- Atton, Chris (2002). *Alternative Media*. Thousand Oaks, California: Sage Publications Inc.
- Bromwich, Jonah Engel (2016). What is Breitbart News? *New York Times*, Aug. 17, 2016. Saatavilla: https://www.nytimes.com/2016/08/18/business/media/what-is-breitbart-news.html?_r=0 (luettu 20.3.2017).
- Borgman, Christine. L. & Furner, Jonah (2002). Scholarly communication and bibliometrics. Teoksessa: Cronin, Blaise, *Annual Review of Information Science and Technology*, Vol 36. Medford, NJ: Information Today, 3–72.
<https://doi.org/10.1002/aris.1440360102>
- Cambridge Dictionary* (2017). Saatavilla: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fake-news> (luettu 21.9.2017)
- Chomsky, Noam (1997). What makes mainstream media mainstream. *Z Magazine*, October, 1997. Saatavilla: https://chomsky.info/199710_/ (luettu 20.9.2017).
- Cole, Robert (toim.) (1998). *International Encyclopedia of Propaganda*. London: Fitzroy Dearborn.
- Coyer, Kate; Dowmunt, Tony & Fountain, Alan (2011). *The Alternative Media Handbook*. New York: Routledge.
- Darnton, Robert (2017). The true history of fake news. *The New York Review of Books*, February 13, 2017. Saatavilla: <http://www.nybooks.com/daily/2017/02/13/the-true-history-of-fake-news/> (luettu 21.9.2017).
- Downing, John D. H.; Ford, Tamara Villarreal; Gil, Genéva & Stein, Laura (2001). *Radical Media: Rebellious Communication and Social Movements*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Fallis, Don (2009). A conceptual analysis of disinformation. Paper presented at the iConference 2009. Saatavilla: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/15205/fallis_disinfo1.pdf?seq (luettu 4.10.2017)

- Fallis, Don (2015a). The Concept of Disinformation. Teoksessa: *Encyclopedia of Information Science and Technology*. Third edition. Hershey PA, USA: Information Science Reference (an Imprint of IGI Global), 4720–4727.
- Fallis, Don (2015b). What is disinformation? *Library Trends* 63:3, 401–426.
- Fuchs, Christian (2010). Alternative media as critical media. *European Journal of Social Theory* 13:2, 173–192. <https://doi.org/10.1177/1368431010362294>
- Huovila, Tapani (2005). *Toimittaja – tiedon etsijä ja vaikuttaja*. Helsinki: WSOY.
- Jantunen, Saara (2015). *Infosota*. Helsinki: Otava.
- Journalistin ohjeet* (2014). Ohjeet on hyväksytty Julkisen sanan neuvoston kannatusyhdistyksen kokouksessa 4.11.2013. Ne astuvat voimaan 1.1.2014. Ohjeita on täydennetty periaatelausumilla ja 5.9.2011 liitteellä, joka koskee yleisön tuottamaa aineistoa tiedotusvälineiden verkkosivuilla. Saatavilla: <http://journalistiliitto.fi/fi/pelisaannot/journalistin-ohjeet/> (luettu 26.9.2017).
- Jowett, Gareth S. & O'Donnell, Victoria (2015). *Propaganda & Persuasion*. Sixth edition. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore/Washington DC: Sage.
- JSN 6343/YLE/16. Julkisen sanan neuvoston päätös kantelussa, joka kohdistuu Ylen Kuningaskuluttaja-ohjelman verkkosivulla 16.9.2016 julkaistuu juttuun "Valheenpaljastaja: Varoitusta valemedioista – älä luota näihin sivustoihin". Saatavilla: <http://www.jsn.fi/paatokset/6343-yle-16/?year=2016> (luettu 30.3.2017).
- Karlova, Natascha A. & Fisher, Karen E. (2013). A Social Diffusion Model of Misinformation and Disinformation for Understanding Human Information Behaviour. *Information Research* 18:1. Saatavilla: <http://www.informationr.net/ir/18-1/paper573.html#U2FJ56wr-MA>. (luettu 24.2.2017).
- Keipi, Teo; Näsi, Matti; Oksanen, Atte & Räsänen, Pekka (2017). *Online Hate and Harmful Content: Cross-national Perspectives*. Routledge advances in sociology. Abingdon, New York: Routledge.
- Khaldarova, Irina & Pantti, Mervi (2016) Fake news. The Narrative Battle over the Ukrainian Conflict. *Journalism Practice* 10:7, 891–901. <https://doi.org/10.1080/17512786.2016.1163237>
- Kortelainen, Terttu (2010). Tieteellinen julkaisutoiminta ja infometrinen tutkimus. Teoksessa: Serola, Sami (toim.), *Ote informaatiosta: johdatus informaatiotutkimukseen ja interaktiiviseen mediaan*. Helsinki: BT Kustannus, 244–263.
- Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (2016). *Sanapöimintoja 2016*. Saatavilla: https://www.kotus.fi/sanakirjat/kielitoimiston_sanakirja/uudet_sanat/vuoden_sanapöiminnot/sanapöimintoja_2016 (luettu 26.9.2017).
- Kozinets, Robert V. (2010). *Netnography. Doing Ethnographic Research Online*. London: Sage.
- Kuutti, Heikki (2012). *Mediasanasto*. Jyväskylä: MediaDoc.
- Kärki, Riitta & Kortelainen, Terttu (1996). *Johdatus bibliometriikkaan*. Tampere: Informaatiotutkimuksen yhdistys.
- Matikainen, Janne (2008). Sosiaalinen media – millaista sosiaalisuutta? *Tiedotustutkimus* 31(4), 24–41.
- McMillan, John (2011). *Smoking Typewriters: The Sixties Underground Press and the Rise of Alternative Media in America*. New York: Oxford University Press.
- Sandoval, Marisol & Fuchs, Christian (2010). Towards a critical theory of alternative media. *Telematics and Informatics* 27:2, 141–150. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2009.06.011>
- Teitelbaum, Benjamin R. (2016). Ignorance band: Politik och ofullständiga ontologier i forskning om Sverigedemokraterna. Arkiv. *Tidskrift för samhällsanalys*, nr 5, 93–110. <https://doi.org/10.13068/2000-6217.5.4>
- Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404?search%5Bt%5D=pika&search%5Bpika%5D=Tekij%C3%A4noikeuslaki#L5P46a> (luettu 4.4.2017).
- Tiedonanto (2017a). Puhelintiedonanto Helsingin yliopiston opiskelijarekisteristä 14.11.2017.
- Tiedonanto (2017b). Puhelintiedonanto Journalistiliiton lakimieheltä Tytti Orakselta 14.11.2017.
- Tudjman, Miroslav & Mikelic, Nives (2003). Information Science: Science about Information, Misinformation and Disinformation. *Proceedings of Informing Science + Information Technology Education*, 1513–1527. Saatavissa: <http://proceedings.informingscience.org/IS2003Proceedings/docs/204Tudjm.pdf> (luettu 9.10.2017). <https://doi.org/10.28945/2728>

- Turtiainen, Riikka & Östman, Sari (2009). Tavistaidetta ja verkkoviidettä: Omaehtoisten verkkosisältöjen tutkimusetiikkaa. Teoksessa: Grahn, Maarit & Häyrynen, Maunu (toim.). *Kulttuurituotanto: Kehykset, käytännöt ja prosessit*. Tietolipas 230. Helsinki: SKS, 336–358.
- Vargo, Chris J.; Guo, Lei & Amazeen, Michelle A. (2017). The agenda-setting power of fake news: A big data analysis of the online media landscape from 2014 to 2016. *New Media & Society* 06/15/2017. Saatavissa: <http://journals.sagepub.com.ezproxy.utu.fi/doi/pdf/10.1177/1461444817712086> (luettu 26.9.2017).
- Vastarinta a (s. a.). Tavoitteistamme lyhyesti. Saatavilla: <http://www.vastarinta.com/vastarintaliike/tavoitteistamme-lyhyesti/> (luettu 4.4.2017).
- Vastarinta b (s. a.). Vastarintaliikkeen poliittinen manifesti. Saatavilla: <http://www.vastarinta.com/vastarintaliike/vastarintaliikkeen-poliittinen-manifesti/> (luettu 4.4.2017).
- Whiteman, Natasha (2012). *Undoing Ethics: Rethinking Practice in Online Research*. New York: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-1-4614-1827-6>
- Zeegen, Lawrence (2012). *The Fundamentals of Illustration*. 2nd edition with revisions by Louise Fenton. Lausanne: AVA Publishing SA.

Media-aineisto

- Berinsky, Adam J. (2017). Rumors and health care reform: Experiments in political misinformation. *British Journal of Political Science* 47:2, 241–62. <https://doi.org/10.1017/S0007123415000186>
- Daily Mail (21.2.2017). Terror in Barcelona as police fire at driver as he speeds the wrong way down a motorway in stolen truck carrying gas cylinders. Saatavilla: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4244966/Truck-driver-arrested-speeds-Barcelona.html> (luettu 26.9.2017).
- El Periódico 21.2.2017. Así hemos contado la detención a tiros de un camión de butano que ha embestido varios coches en Barcelona. Saatavilla: <http://www.elperiodico.com/es/sucesos-y-tribunales/20170221/detenido-tiros-conductor-camion-de-butano-embestido-coches-barcelona-5850688> (luettu 26.9.2017).
- Herrman, John (2017). Why the Far Right Wants to Be the New 'Alternative' Culture. *The New York Times Magazine*, June 27. Saatavilla: <https://www.nytimes.com/2017/06/27/magazine/why-the-far-right-wants-to-be-the-new-alternative-culture.html?mcubz=o> (luettu 20.9.2017).
- Kaleva (2016). Kuolemantuottamuksesta epäilty uusnatsi verkkojulkaisu Magneettimedial taustalla. *Kaleva* 24.9.2016. Saatavilla: <http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/kuolemantuottamuksesta-epailty-uusnatsi-verkkojulkaisu-magneettimedial-taustalla/739033/> (luettu 4.4.2017).
- Kormilainen, Ville (2015). Mitä%*&lvittua, Ilja Janitskin? *Image* 25.4.2015. Saatavilla <http://www.image.fi/image-lehti/mita-vittua-ilja-janitskin> (luettu 12.3.2017).
- Maahanmuuttoviraston tiedote 22.2.2017. Vastaanottokeskuspaikkoja vähennetään lisää Saatavissa: http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/o/vastaanottokeskuspaikkoja_vahennetaan_lisaa_72568 (luettu 26.9.2017)
- Mattila, Noora (2015). Ripityksen hetki. *Journalisti* 5.11.2015. Saatavilla: <http://www.journalisti.fi/artikkelit/2015/13/ripityksen-hetki/> (luettu 23.2.2017).
- Nyqvist, Petra (2017). Ruotsin vihapuhelufabriikissa ei seistä sanojen takana omalla nimellä. *Uusi Suomi* 23.2.2017. Saatavilla: <http://petranyqvist.puheenvuoro.uusisuomi.fi/232021-ruotsin-vihapuhelufabriikissa-ei-seista-sanojen-takana-omalla-nimella> (luettu 6.4.2017).
- Paavo_Pesusieni (2016). Kommentti Suomi24 keskusteluketjussa nimeltä Paavo Tajukangas bloginpitäjä on. Kommentoitu 11.8.2016. Saatavilla: <http://keskustelu.suomi24.fi/t/13904181/paavo-tajukangas-blogin-pitaja-on> (luettu 6.4.2017).
- PT-media (23.2.2017). Ylen esittämät väitteet ruotsalaisten lähiöiden ongelmista virheellisiä. Saatavilla: <https://pt-media.org/2017/02/23/ylen-esittamat-vaitteet-ruotsalaisten-lahioiden-ongelmista-virheellisia/> (luettu 26.9.2017).
- Poliisin tiedote (20.2.2017). Ilmatilan käyttöä rajoitetaan Lahden MM-kilpailujen ajan. Saatavilla: https://www.poliisi.fi/hame/tiedotteet/1/o/ilmatilan_kayttoa_rajoitetaan_lahden_mm-kilpailujen_ajan_56963 (luettu 12.2.2017).
- Poliisin tiedote (22.2.2017a). Työkone osui jalankulkijaan Alppiharjussa – jalankulkija menehtyi myöhemmin sairaalassa. Saatavilla: http://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/tiedotteet/1/1/tyokone_osui_jalankulkijaan_alppiharjussa_-_jalankulkija_menehtyi_myohemmin_sairaalassa_57028 (luettu 26.9.2017).

- Poliisin tiedote (22.2.2017b). Kankaanpään poliisin päivittäistiedote. Saatavilla: http://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/tiedotteet/1/1/kankaanpaan_poliisin_paivittaistiedote_57040 (luettu 26.9.2017).
- Poliisin tiedote (22.2.2017c). Vahingontekoja ja linja-auto tömäsi [sic!] jalankulkijaan Raumalla Saatavilla: http://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/tiedotteet/1/1/vahingontekoja_ja_linja-auto_tomasi_jalankulkijaan_raumalla_57023 (luettu 26.9.2017).
- Poliisin tiedote (23.2.2017). Meri-Lapin rikostorjunnan tiedote. Saatavilla: http://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/tiedotteet/1/1/meri-lapin_rikostorjunnan_tiedote_57086 (luettu 26.9.2017).
- Päätoimittajien yhdistys (2016). Luotettavan median puolesta. Saatavilla: <http://www.paatoimittajat.fi/luotettavan-median-puolesta/> (luettu 23.2.2017).
- Sallinen, Paula (2015). Paskamyrsky. *Journalisti* 21.5.2015. Saatavilla: <http://www.journalisti.fi/artikkelit/2015/7/paskamyrsky/> (luettu 24.2.2017).
- The Independent (21.2.2017). Barcelona police shoot at man driving lorry loaded with butane gas tanks at high speed against traffic: Investigators rule out terrorism as motive after incident on Spain's busy Ronda Litoral. Saatavilla: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/truck-barcelona-spain-butane-gas-latest-police-shoot-high-speed-traffic-detain-a7591231.html> (luettu 26.9.2017).
- YLE Perjantai (2016). *Yle Perjantai haastatteli kiistellyn MV-lehden perustajaa*. 5.2.2016. Saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/3-8641411> (luettu 9.3.2017).
- Vehkoo, Johanna (2016/2017). *Valheenpaljastaja: Varoituslista valemedioista – älä luota näihin sivustoihin*. Oppiminen. YLE. Saatavilla: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/09/16/valheenpaljastaja-varoituslista-valemedioista-ala-luota-naihin-sivustoihin> (luettu 23.2.2017).

Liite 1

Alkuperäisaineisto

MV-lehti (2017). MV-lehdessä ajanjaksolla 13.–26.2.2017 julkaistut verkkokirjoitukset, yhteensä 525 kirjoitusta. Saatavilla <http://www.mvlehti.net>. Kopioitu materiaali tekijöiden hallussa.

Viitattu alkuperäisaineisto (aakkosjärjestys)

- Hovioikeus: somalien hajusta ei saa valittaa (23.2.2017, klo 22:21). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/23/hovioikeus-somalien-hajusta-ei-saa-valittaa/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).
- Ilja Janitskin: Mädhättäjien, valhemedioiden ja luopiopoliisin epäpyhä liitto (17.02.2017, klo 16:53). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/17/ilja-janitskin-madhattajien-valhemedioiden-ja-luopiopoliisin-epapyha-liitto/> (linkki tarkistettu 13.11.2017).
- Ilja Janitskin: Propagandaa pakkoverolla! (14.02.2017, klo 21:26). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/14/ilja-janitskin-propagandaa-pakkoverolla/> (linkki tarkistettu 13.11.2017).
- Ilja Janitskin: Suomalaiset, tukea Suomi-Maidanille! (16.02.2017, klo 19:32). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/16/ilja-janitskin-suomalaiset-tukea-suomi-maidanille/> (linkki tarkistettu 13.11.2017).
- Kenraaliluutnantti Keith Kellog tuli Flynnin tilalle Trumpin turvallisuusneuvonantajaksi (14.2.2017, klo 12:45). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/14/kenraaliluutnantti-keith-kellog-tuli-flynnin-tilalle-trumpin-turvallisuusneuvonantajaksi/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).
- Linja-auto ruhjoi suojatiellä naisen – pakeni paikalta yhteystietoja antamatta (22.2.2017, klo 14:45). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/22/linja-auto-ruhjoi-suojatiella-naisen-pakeni-paikalta-yhteystietoja-antamatta/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).
- Merikarvialla vaurioitettu tahallisesti Mersua huvitilaisuuden aikana (22.2.2017, klo 14:15). Saatavilla: <http://mvlehti.net/2017/02/22/merikarvialla-vaurioitettu-tahallisesti-mersua-huvitilaisuuden-aikana/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).
- Muslimiterroristien pelätään iskevän Lahden MM-kisoissa – radio-ohjattavat lentolaitteet kielletty (20.2.2017, klo 12:22). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/20/muslimiterroristien-pelataan-iskevan-lahden-mm-kisoissa-radio-ohjattavat-lentolaitteet-kielletty/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).
- Oskari Sylve tappoi Veera Aholaisen (20.2.2017, klo 19:24). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/20/oskari-sylve-tappoi-veera-aholaisen/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).

- Poliisi varoittaa pankkitunnuksia kalastelevista valepoliiseista (23.2.2017, 18:40). Saatavilla: <http://mvlehti.net/2017/02/23/poliisi-varoittaa-pankkitunnuksia-kalastelevista-valepoliiseista/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).
- Seurakunta rahoittaa laittomien turvapaikanhakijoiden mielenosoituksia Helsingissä (26.2.2017, 12:42). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/26/seurakunta-rahoittaa-laittomien-turvapaikanhakijoiden-mielenosoituksia-helsingissa/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).
- Syyllystyikö Etelä-Suomen Sanomien toimittelijatar Emmi Tuomisto kunnianloukkaukseen? (14.2.2017, klo 15:33). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/14/syyllystyiko-etela-suomen-sanomien-toimittelijatar-emmi-tuomisto-kunnianloukkaukseen/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).
- ”Tehostettua tukea” vaarallisille matuille – ei vielä kukaan palautuskeskuksia (22.2.2017, klo 20:33). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/22/tehostettua-tukea-vaarallisille-matuille-ei-palautuskeskuksia/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).
- Työkone ruhjoi naisen kuoliaaksi suoja-aitalla Helsingissä (22.2.2017, klo 14:30). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/22/tyokone-ruhjoi-naisen-kuoliaaksi-suoja-aitalla-helsingissa/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).
- Varastettu kaasupullolastissa ollut kuorma-auto pysäytettiin Espanjassa ampumalla – kuski oli ruotsalainen Joakim Berggren (22.2.2017, klo 19:00). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/22/varastettu-kaasupullolastissa-ollut-kuorma-auto-pysaytettiin-espanjassa-ampumalla-kuski-oli-ruotsalainen-joakim-berggren/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).
- Vuodepaikkoja laittomasti maahan tunkeutuneiden kehitysmaalaisten hyysäyskeskuksissa vähennetään (22.2.2017, klo 19:20). Saatavilla: <http://mvlehti.net/2017/02/22/vuodepaikkoja-maahan-tunkeutuneiden-kehitysmaalaisten-hyysayskeskuksissa-vahennetaan/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).
- Ylen esittämät väitteet ruotsalaisten lähiöiden ongelmista ovat virheellisiä (24.2.2017, klo 08:00). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/24/ylen-esittamat-vaitteet-ruotsalaisten-lahioiden-ongelmista-ovat-virheellisia/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).
- Ylen muslimitoimittaja Pirttikosken patologisesti valehteleva kotijihadisti Osama Al-Ogail vie valtamediaa kuin pässiä narussa (15.2.2017, klo 18:01). Saatavilla: <https://mvlehti.net/2017/02/15/ylen-muslimitoimittaja-pirttikosken-patologisesti-valehteleva-kotijihadisti-osama-al-ogail-vie-valtamediaa-kuin-passia-narussa/> (linkki tarkistettu 4.10.2017).